

הלכות יום טוב סימן תקיב

ביאורים ומוספים

סימן תקיב

שלא לבטל לצורך פותים פיוס-טוב

[משנ"ב ס"ק א]
פשביל נקרי אסורי.

1) ואם עבר וביטל עבור הנכרי, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקד ס"ק יד).

[משנ"ב ס"ק ב]

ה'ש מחירין, דטועים הם ומנהג אבותיהם ביידיקס². ומוקר לצבונת פוכבים³ או לחלל שפתי⁴ פפדקסאי⁵, דינו פפכוי"ם⁶.

2) וכן לענין ביטול רשות של קראים וצדוקים בשבת (כדי שלא יאסרו על בני החצר לטלטל מחמת שהם לא עירבו עירוב הצרות, ראה שריע לעיל (סי' שפ ס"א)). כתב לעיל (סי' שפה ס"ק א) שלדעת כמה פוסקים דין הקראים והצדוקים כנכרים, מחמת שהם מהללים שבת בפרהסיא על כל פנים באיסורים רבנן, ולפיכך אינם יכולים לבטל רשותם, ואילו לדעת הב"י (והשו"ע שם (סי"א)) אין דינם כנכרים, מפני שהם לא עושים זאת אלא מחמת שהם ממשכים את מנעיהם אבותיהם, ולפיכך יכולים הם לבטל את רשותם. והוסיף בשע"י שם (ס"ק ב), ששם לענין ביטול רשות מסתבר כדעת המחמירים מכמה טעמים.

ולענין הקראים שבזמנינו [זמן הפוסקים והמשנ"ב], כתב בשע"י (שם) שהקרבן נתנאל (עירובין פ"ו סי' יג אות ג) כתב בשם הש"ך (י"ד סי' ב ס"ק כד) ועד פוסקים שבראי יש להחמיר להחשיבם כנכרים, העיר השע"י (שם) מדברי הפוסקים על דברי הב"י שם שכתב שדינם קל יותר משום שמנהג אבותיהם בידיהם, מאידך, החזו"א (א"ח סי' פו ס"ק יד) כתב שדברי הפוסקים הללו נאמרו על זמן הגמרא, ויתכן שאף על זמן הגאונים, שבהם היו הקראים מזידים ולפיכך נחשבו כנכרים, אך בזמן הפוסקים, סבר הב"י שאינם מזידים ויהודעים ממציאות ישראל, ושאבותיהם פרשו מדרך האמת, ולפיכך נחשבים הם באנטוסים, והוסיף, שבאמת צריך לדין על כל אדם ואדם בפני עצמו לדעת אם הוא מזיד או אנוס.

ולענין צירוף קראים למנוח, כתב לעיל (סי' נה ס"ק מז) שאינם מצטרפים, מפני שמי שכופר בתורה שבעל פה אינו מצטרף לכל דבר שבקדושה [וראה בבית הלל לעיל (סי' לט ס"ד ד"ה שכתבנו, וסי' של סי' ד"ה כותית)].

8) ואף מי שעובר עבודה זרה בצניעה, כתב לעיל (סי' שפה ס"ק א) שדינו כנכרי.

4) ומי שאינו רגיל לחלל שבת אלא שהולל רק פעם אחת, כתב לעיל (סי' שפה ס"ק ד) שנחלקו הראשונים וכן הפוסקים אם הוא נחשב כמומר וכנכרי, וביה"ל לעיל (סי' לט ס"א, ד"ה או מומר) ובשע"י לעיל (סי' שפא ס"ק ב) נקט שאף אם חילל שבת רק פעם אחת, נחשב הוא כמומר. מאידך, בהקדמה להלכות שבת (ד"ג) כתב רק לגבי מי שהופקר אצלו עוון שבת ועבר כמה פעמים בפרהסיא, שנחשב הוא כמומר וכנכרי.

ואם אינו מחלל שבת בפרקת עול, אלא רק מפני שטועה וחרשב שמותר לו לעשות כן, כתב בבית הלל לעיל (סי' שפה ס"ג ד"ה א) שמסתבר שאינו נחשב כמומר.

ומומר לחלל שבת באיסורי רבנן אך לא באיסורי תורה, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ד) שאף על פי שלענין עירוב כתב השר"ע שם (סי' ג) שנחשב הוא כנכרי [ולענין מומר לטלטול מוקצה, ראה ביה"ל שם (ד"ה אפילו)], מימ לענין שאר דברים יש כמה אחרונים

שסוברים שאינו נחשב כנכרי, ובמשנ"ב לעיל (סי' לט ס"ק ו) הסתפק בזה. והחזו"א (י"ד סי' ב ס"ק טו) כתב בפשיטות, שמומר לאיסורים רבנן אינו נחשב כמומר, וכן נקט בשו"ת רב פעלים (ח"א אר"ח סי' יב).

ולענין מומר לחלל יום הכיפורים, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שפה ס"ק ד).

5) ובטעם חומרת חילול שבת בפרהסיא יותר משאר עבירות, כתב לעיל (סי' שפה ס"ק ד) שהמחלל שבת נחשב כעובד עבודה זרה, וביאר הדבר לעיל (ח"ג - הקדמה להלכות שבת ד"ה ונוכל) שהמחלל שבת הריהו כופר במעשה בראשית, ועל כן נחשב כעובד עבודת כוכבים, ומבואר בדברי הרמב"ם שהביא בשע"י כאן (סי' ב) ושם, שלא נאמר כן אלא על המחלל שבת בפרהסיא, וכדברי התוס' (סנהדרין ע"ג, ב ד"ה לא), וביאר זאת בשו"ת חשב האפוד (ח"ב סי' נז) על פי דברי רש"י (הולין ה, א) שהמחלל שבת הריהו כמעיד שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית, ואין עדות אלא בפרהסיא כשמעיד כן ברבים, אבל כשטועה כן בינו לבין עצמו אין זו עדות.

טעם נוסף לחלק בין המחלל בפרהסיא למחלל בצניעה, כתב בשו"ת אגרות משה (אר"ח ח"א סי' לג, אה"ע ח"ב סי' כ ע"פ ד, י"ד ח"ב סי' ה, וכעין זה בשו"ת חשב האפוד שם), שכשמחלל בצניעה יש לתלות שהוא עושה כן לתאבון ולא משום שכופר במעשה בראשית, אבל כשמחלל בפרהסיא, יודע הוא שמתוך העשרה אנשים שמחלל בפניהם יהיה מי שיאמר שהוא עושה כן מצד כפירה, שהרי מעשה זה הוא בעצם מעשה כפירה, וכך מתפרש הדבר לבני אדם הרואים, ואף שבלבו אינו חושב כן, אין זה אלא דברים שבלב שאינם דברים, שהרי מתנגדים הם למה שכביכול הורה בפיו שעושה כן מצד כפירה.

ולפי זה כתב, שמי שמחלל שבת בפרהסיא לפרסתו אך אינו מחללה ברבים אחרים, ואף אינו עובר על שאר עבירות, אין דינו כעובד עבודה זרה מדינא, כיון שידוע לכל הרואים שעושה כן לתאבון ולא משום כפירה. אכן לענין ייג, כתב (י"ד ח"ד סי' נח אות ג) שלכתחילה כדאי להחמיר ולנהוג בו כדין סתם ייגם.

וכמה נחשב 'פרהסיא' לענין זה, כתב לעיל (סי' שפה ס"ק ד) שהוא כשמחלל שבת בפני עשרה מישראל או שיוודע שיתפרסם הדבר בפני עשרה. אכן, אם אין ידוע אם חילל שבת בפני עשרה, כתב בהגהות רעקיא (י"ד סי' רסד ס"ק ב בדפוס מכון ירושלים) שאין חיוב לברר זאת, וכל עוד לא נודע הדבר אין הוא נחשב כמומר.

ואם חילל שבת בפני עשרה מומרים כמותו, כגון על ידי פתיחת חנות בשבת במקום שאין עוברים בו שומרי תורה ומצוות, כתב בהגהות רעקיא (שם) שאינו נחשב כמחלל בפרהסיא, עד שיחלל בפני עשרה ישראלים כשרים. מאידך, בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' כה) כתב שדבר גלוי ומפורסם כפתיחת חנות, נחשב כפרהסיא, כיון שמתמא יש גם כשרים שיוודעו מהדבר. ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' ע) כתב, שנסתבר שאף המחלל שבת בפני עשרה מומרים נחשב כמחלל שבת בפרהסיא, ובפרט שלא אכפת לו שיוודע הדבר גם לעשרה ישראלים כשרים, ואם כן יודע הוא שדבר שלא אכפת לו שיתפרסם, יודע באמת לרבים, ומשום כך נחשב הדבר כעושה בפניהם.

ולענין אדם שמחלל שבת בפני כמה בני אדם אך הוא מתבייש לעשות זאת בפני אדם גדול, כתב המשנ"ב לעיל (סי' שפה ס"ק ו) שאינו נחשב כמחלל שבת בפרהסיא אלא כעושה בצניעה, ודעת המשך בעמוד הבא



הלכות יום טוב סימן תקיב

ביאורים ומוספים המשך

ובשו"ת בנין ציון (החדשות סי' כג) כתב, שיש להקל לגבי חילונים שאינם יודעים כלל דיני שבת, והם כתינוקות שנשבו. מאידך, בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ב סי' ב ענף ד) כתב שאין מסתבר להקל כדעת הבנין ציון, שכן שהם מחללים שבת ואיסור חילול שבת חמור ומפורסם, ואף הגוים יודעים שישראל אסורים במלאכה ביום זה, ואם כן אי אפשר להחשיבם כאומר מותר. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ב סי' קעב) כתב שיתכן שאף לפי הבנין ציון אין להקל בארץ ישראל בזמנינו, כיון שאלו שאינם שומרי מצוות אינם נמצאים בין הגוים אלא בין ישראל, והם בודאי יודעים מענין השבת, והוסיף (ח"ט סי' קצח אות א), שלמעשה קשה להחשיבם כתינוקות שנשבו, שאף שהם אנוסים מחמת החינוך הרע שנותנים להם, מ"מ כיון שידעו הם מהתורה, שהרי לפעמים אומרים להם דברים הכתובים בה אלא שמלגלים על זה, כבר מבואר בדב"ז (על הרמב"ם פ"ג מהל' ממרים ה"ג) שאינם כתינוקות שנשבו, ורק בשאינם יודעים מתורת ישראל כלל, מבואר ברמ"א (יו"ד סי' קנט ס"ג) שנחשבים כתינוקות שנשבו, [וראה עוד בדבריו (ח"ה סי' מה) שאפשר ללמד זכות על המקילים מחמת שהרבה מאלו שאינם שומרי מצוות הם תינוקות שנשבו, וגם אולי מאמינים במעשה בראשית, ואינם כמזמרים לכל התורה לפי דברי הבנין ציון].

וכן דעת הגר"ש א"ע"ר (שולחן שלמה שולחן הגליון הע"א ו-ד, ביצחק יקרא סי' שכט ס"ד) שחילוני שגדל בארץ ישראל בזמנינו אינו נחשב כתינוק שנשבו, כיון שהוא יודע שיש דת היהודים ושיש הטעמים שצריך לקיים מצוות, אלא דינו כשוגג, ואין נחשבים כאנוסים אלא אלו שעלו מארצות חסידה והדומים להם, שכלל אינם יודעים מדת היהדות, ואותם מותר להזמין ביום טוב, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ט תשובה ג). ואף דעת הגר"ש אלישיב (לקט הל' יום טוב פ"ג הע"ז) היא שאלו שאינם שומרי מצוות שהגיעו מארצות רוסיה בדרך כלל נחשבים כתינוקות שנשבו, אך אחרים שאינם שומרי מצוות, יש לחון בכל מקרה בנפרד אם הם בכלל זה. [ולענין חילול שבת עבור הצלת חיי אלו שאינם שומרי מצוות בזמנינו, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכט ס"ק ט)].

ואם האדם שמחלל שבת בפרהסיא מתבייש לעשות זאת בפני אדם גדול, ראה מה שכתבנו לעיל (הע"ז 5).

ואנשים המקדשים על היין ומתפללים תפילות בשבת, אך עושים בה מלאכות מסוימות והדבר נעשה אצלם כדירת, כתב בשו"ת בנין ציון (שם) שיש לצדד להקל לגבי נגיעתם ביין מפני שאינם בופרים בשבת ובמעשה בראשית שהרי הם מקדשים ומתפללים, אלא דינם כאומר מותר, שאינו נחשב כמזיד אלא רק קרוב למזיד, וכעין זה כתב בשו"ת מלמד להועיל (ח"א סי' כט) בשם בעל השואל ומשיב שלאנשי אמריקה בזמנו היה דין של תינוק שנשבה [מפני טעם זה], וכן מבואר ביד יהודה (שחיטה סי' ב פ"י הארוך ס"ק יא) לגבי האנשים שבזמנו. ובשו"ת אחינעז (ח"ג סי' כה) סמך על דברי הבנין ציון במקום עינין [שעדי הגט היו מחללי שבת בפרהסיא]. ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קבא) הביא את דברי הבנין ציון כצירוף להיתרם נוספים, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' כה) נקט כן למעשה, שאפשר לצרף את דבריו, אך לא להקל בדבריו בלא צירוף.

וקטנים שאינם שומרי תורה ומצוות, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' סה) שלדעת הרבה פוסקים דינם כתינוקות שנשבו, וכן דעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף א"ח סי' עד).

המשך בעמוד הבא

הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' ק) שמטעם זה יש להחזיר להזמין אדם כזה לסעודת יום טוב, וכן מפני שלפי דעת הבנין ציון [המובא להלן] החילונים בארץ ישראל אינם נחשבים כנכרים [וראה מה שכתבנו להלן בשם שו"ת שבת הלוי], ועוד, שלדעת הר"ן (ביצה י, ב בדפי הרי"ף) והרשב"א (שם כא, ב) שכתבו שיסוד האיסור להזמין נכרי הוא מחשש שמא יבשל עבורו דבר איסור [שהרי בכך הוא מבשל דבר שאינו ראוי לאכילת אורחים], לא נאסר כלל להזמין מומר, שהרי אין חשש שיבשלו איסור עבור, כיון שאסור להכשילו בעבירה, [וראה שולחן שלמה (ס"ק ב) שיתכן שיש צד להקל קצת [בשעת הדחק גדול] להורים לבשל ביום טוב עבור בנם המחלל שבת בפרהסיא מחמת דברי הר"ן והרשב"א אלו, אף שמעיקר הדין אין הלכה כמותם].

[והדרכי תשובה (סי' קיט ס"ק לז) כתב בשם ספר טהרת המים, שהקולא במי שמתבייש לעשות מלאכה בפני אדם גדול לא נאמרה אלא במחלל שבת באיסורים דרבנן, אך במחלל שבת באיסורים דאורייתא נחשב הדבר כפרהסיא אף באופן זה, הביאו להלכה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' כו אות ד), וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שפה שם)].

ואדם שעובר עבירות להכעיס ולא רק לחאבוק, כתב לעיל (סי' שפה ס"ק ד) שאף בשאר עבירות [מלבד חילול שבת] נחשב הוא כמומר, גם אם אינו עושה אותן בפרהסיא. [לענין הנרת מומר להכעיס, ראה ביה"ל לעיל (סי' לט ס"א ד"ה או), ובמה שכתבנו שם].

6) ולענין אנשים שאינם שומרים תורה ומצוות בזמנינו, האם דינם כמזמרים או כתינוקות שנשבו, כתב החו"א (או"ח סי' פז ס"ק יד, וי"ד סי' א ס"ק ו) שכיון שיש לדון על כל אדם ואדם בפני עצמו לדעת האם הוא מזיד באי קיום המצוות או שהוא אנוס [ראה מה שכתבנו בתחילת ס"ק זה], אם כן אדם שאבותיו פרשו מרכזי הציבור והוא גדל ללא תורה, צריך לאמוד את שיעור ידיעתו ממצאות ישראל ואת מידת ידיעתו מכך שאבותיו הרשיעו ופרשו מדת ישראל, כדי לקבוע אם דינו כמזיד או כאנוס. וכתב עוד (י"ד סי' ב ס"ק כח) שאף אם מוכיחים חילונים שנחשבים כתינוקות שנשבו על כך שדרכם אינה נכונה, עדיין אין זו סיבה לטעון שהם אינם אנוסים, מפני שאין אנו יודעים להוכיח בזמנינו. והוסיף (שם ס"ק טז), שאין לנו להרחיקם אלא לקרבם בעבותות אהבה כדי שישבו בתשובה. אכן, לענין קניית מאכלים שהתבשלו על ידי אלו שאינם שומרי מצוות, כתב החו"א (מכתב, צפונות ח"ה עמ' לג) שיש להחמיר בהם משום בישולי נכרים, וכתב על זה הגר"ח קניבסקי (ישא יוסף י"ד סי' י) שלגבי פת שנאפתה על ידם כמדומה שהחזיר היקל, ואולי בבישול החמיר יותר [וראה חו"א י"ד שם ס"ק כג].

וביאר הגרי"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ב פ"מ אות ג) בדעת החו"א, שאלו שאינם שומרי מצוות [אף מבני ארץ ישראל] שאינם יודעים כלל שהתורה מחייבת אתם לשמור תורה ומצוות ושעליהם לנהוג כאבותיהם שקיימו מצוות, אכן נחשבים כתינוקות שנשבו, אך אלו שאינם מופקעים כל כך מידעת דת ישראל אלא רק שאינם מזידים, אין גדרם ברור כל כך ולכן יש להחמיר בהם לשני הצדדים, שאין לשנוא אותם מחמת שיש לדונם כלפי זה כתינוקות שנשבו, אך מאידך יש להחמיר לדונם כמזמרים, ולאסור את בישולם כבישול נכרי, וכן לאסור לבשל עבורם ביום טוב.



הלכות יום טוב סימן תקיב

ביאורים ומוספים המשך

[שעה"צ ס"ק ב]

דינו קצמים לקל דקרו"ה.

7) וכן לענין צירוף מומר לעבודה זרה או לחילול שבת בפרהסיא למנין עשרה, כתב במשני"ב לעיל (סי' נה ס"ק מו) שאינו מצטרף, וכן לענין נשיאת כפים, כתב השו"ע לעיל (סי' קכח סלי"ז) שמומר לעבודה זרה אינו נושא את כפיו, וכתב במשני"ב שם (סי' קל"ד) שאף מו' שמחלל שבת בפרהסיא נחשב כנכרי ואינו נושא את כפיו, ואף לענין עבודת בית המקדש, הסתפק (לקוטי הלכות זכחים פ"ב דף כב, א בזבח תורה) שמא עבודתו של מחלל שבת בפרהסיא מחוללת, מפני שדינו כנכרי, וכן נכרי הרי מחלל עבודה.

אכן, לענין הבשלתם בעבירה משום לפני עור, כתב במשני"ב לעיל (סי' רמג ס"ק ב, סי' שד ס"ק טו, וסי' שמז ס"ק ז) שאסור להכשילם, בישראל.

ומומר הנחשב כנכרי, נחלקו הראשונים והפוסקים אם דין זה הוא מדאורייתא או מדרבנן, והובאו בשו"ת שבת הלוי (ח"ב סי' ד) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' כה), ולענינו, כתב בשו"ת מהר"ם שיק (אריח סי' רפא) שלכל הדעות אין איסור לבשל עבור מומר אלא מדרבנן, משום ששייך באן דין יהואילי, שהרי בידו לשוב בתשובה ויהיה האוכל ראוי לו [וראה מה שכתבנו במשני"ב להלן (ס"ק ט)].

ואדם שספק אם דינו כמומר או כתינוק שנשבה, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני יום טוב פ"ד ס"ק ג) שמסתבר שלענין יו"ט לא גזרו שמא ירבה בשבילו כל שאין ברור שדינו כנכרי, ולכן מותר להזמין, אף שלבשל בשבילו אסור.

[משנ"ב ס"ק ג]

ואינו מועיל מה שכתב הכינוי קל פקדין סעודה"ה.

8) ולהקנות את המאכלים מערב יום טוב על ידי אחר לאורה כדי

שיחשב כאוכל משלו ולא שהזמיןהו לאכול, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ג ט"ח) שזה מועיל להתיר להזמין חילוני [ובהערות לה"י הרשב"א (ביצה פ"ג הע' 188) הוסיף בשמו, שהיתר זה הוא בתנאי שמדיע לאורה שכל האוכל שייך לו]. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום טוב פ"ד ס"ק ג) שהקאה זו אינה מועילה, שהרי עדיין יש חשש שכשיבא אליו ירבה בבישול עבורו, אכן, לענין הזמנת נכרי שעומד להתגייר וצריך לקרבו, דעתו (לקט הל' יום טוב פ"ג הע' ד) שמוותר להזמין משום כך, אם מכינים את כל המאכלים מערב יום טוב ואף מקנים אותם עבורו.

ולהזמין חילוני שמתעסקים עמו להחזירו למוטב כדי לקרבו על ידי כך לתורה ומצוות, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שמוותר ביום טוב, ודעת הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה שולחן הנליחן הע' ו) שאין להקל בזה אלא בהזמנת בחורים וכדו', אך לא בהזמנת משפחה, שכן המארחים מעונינים לבבדה ויתכן שיבשלו עבורה, ולומר לנכרי שמוכנות עבורו מנות לאכילה בלא להזמין אותו בדרך הזמנת, דעת הגר"צ קרליץ (שם) שמוותר.

[משנ"ב ס"ק ד]

פ"וש, ש"מא יבשלו"ה.

9) ובשבת, שבה אין חשש שמא יבשל, כתב השו"ע לעיל (סי' שכה ס"א) שמוותר להזמין נכרי, וכתב במשני"ב שם (ס"ק ב) שאף שאסור לטרוח בשבת עבור מי שאין מוונתיו עליו, כגון בהמה שאינה שלו, מימ עבור נכרי מותר, מפני שנחשב כאילו מוונת הנכרי מוטלים על ישראל, כפי שנאמר בגמרא (גיטין סא, א) שמפרנסין את הנכרי מושם דרכי שלום [וראה מה שכתבנו שם], ומימ לענין בישול עבורו ביום טוב, כתב בשעה"צ שם (ס"ק ב) שאין היתר מטעם שמוונתיו עליו, כיון שאיסור הבישול הוא מדאורייתא, וכלפיו אי אפשר להקל להחשיב את הנכרי כמי שמוונתיו עליו.



